

dr hab. Aleksandra Wach, prof. UAM

Wydział Anglistyki

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Doroty Watkowskiej
pt. „A Cognitive (Construction) Grammar approach to written academic
English as a lingua franca: the emerging elaborated abstract
construction in three disciplinary communities”
napisanej pod kierunkiem dr hab. Ariadny Strugielskiej, prof. UMK**

Przedłożona do recenzji rozprawa ma objętość 234 numerowanych stron, na które składają się: wstęp, sześć rozdziałów, podsumowanie oraz licząca 26 stron i ok. 350 pozycji bibliografia.

Uwagi dotyczące doboru tematyki rozprawy oraz stopnia realizacji celu badawczego

Tematyka rozprawy doktorskiej mgr Doroty Watkowskiej dotyczy pisanego akademickiego języka angielskiego jako lingua franca w perspektywie kognitywnej gramatyki (konstrukcji). Temat ten jest ciekawy i oryginalny, a także istotny z perspektywy badawczej. Niewiele rozpraw doktorskich, przynajmniej w kontekście polskim, podejmuje badania w zakresie niezwykle ważnej i użytecznej sprawności pisania akademickiego w języku obcym, a zwłaszcza w języku angielskim jako lingua franca. Rozprawa mgr Doroty Watkowskiej w sposób umiejętny łączy te zagadnienia, wzbogacając je dodatkowo o perspektywę kognitywnej gramatyki (konstrukcji), co nadaje jej charakter nowatorski, gdyż omawiane obszary nie zostały dotąd zintegrowane w projektach badawczych.

Trzeba również zauważyć, że podjęty w rozprawie temat pisania akademickiego w języku angielskim jako lingua franca jest aktualny ze względu na rosnące umiędzynarodowienie

szkolnictwa wyższego i zespołów badawczych oraz komunikacji pomiędzy badaczami. Wielu badaczy, niezależnie od dziedziny naukowej i kraju pochodzenia, chce lub musi publikować w języku angielskim, co wpływa na profil wydawnictw i język publikacji naukowych.

Celem rozprawy było zbadanie wyłaniającej się rozwiniętej konstrukcji abstraktu publikacji naukowych w trzech akademickich społecznościach dyscyplinowych, tj. w naukach prawnych, językoznawstwie i literaturoznawstwie. Materiał badawczy zaczerpnięty został z korpusu opracowanego w ramach projektu naukowego DISCOVER, realizowanego pod kierunkiem dr hab. Ariadny Strugielskiej. Warto podkreślić, że Doktorantka należy do zespołu badawczego w tym projekcie, materiał był jej więc dobrze znany. Badanie korpusowe z zastosowaniem metodologii mieszanej było odpowiednim i trafnym wyborem w odniesieniu do omawianego tematu. Założone cele zostały w pełni zrealizowane, a otrzymane wyniki przeprowadzonych analiz przyczyniają się do wypełnienia luki badawczej w obszarze zastosowania perspektywy kognitywnej gramatyki (konstrukcji) w eksplorowaniu akademickiego języka angielskiego jako lingua franca w abstraktach publikacji naukowych.

Uwagi dotyczące struktury rozprawy i jej merytorycznej zawartości

Struktura pracy obejmuje, poza wprowadzeniem oraz wnioskami, sześć rozdziałów, z których cztery pierwsze stanowią przegląd literatury, a dwa ostatnie powiązane są z opisem badań własnych. Struktura rozprawy jest przemyślana i logiczna, co przejawia się w symetrycznym podziale treści na rozdziały oraz w spójnej strukturze wewnątrz rozdziałów. Podział na podsekcje w obrębie rozdziałów jest jednak zbyt drobiazgowy, w wyniku czego w strukturze występują podsekcje z numeracją pięcio- a nawet sześciocyfrową. W moim subiektywnym odczuciu utrudnia to w pewnym stopniu odbiór układu treści. Pewne zastrzeżenie budzi też fakt, że niektóre podsekcje mają identyczne tytuły (4.2.1.1.-4.2.1.2. i 4.3.1.1.-4.3.1.2. oraz 6.2.1.1.-6.2.1.3. oraz 6.2.2.1.-6.2.2.3.). Nagłówki podsekcji nie powinny brzmieć identycznie, zawierają bowiem inną treść.

Pierwsza część pracy, czyli wstęp (Introduction), tylko częściowo spełnia swoją funkcję wprowadzenia do rozprawy. Nie zawiera ona wykazania istotności wybranego tematu, wyjaśnienia kluczowych pojęć, krótkiego omówienia najważniejszych publikacji, naszkicowania aktualnego stanu badań i zidentyfikowania luki badawczej w wybranym obszarze oraz, w konsekwencji, uzasadnienia podjęcia badań własnych w celu jej uzupełnienia. Cel pracy został we wstępie sformułowany bardzo zdawkowo. Wstęp ma

więc charakter raczej techniczny i przede wszystkim zapowiada zawartość poszczególnych części rozprawy.

Przegląd literatury zawarty w rozdziałach 1-4 można podzielić na dwie części: rozdziały 1 i 2 dotyczą akademickiego języka angielskiego używanego jako lingua franca, natomiast rozdziały 3 i 4 – gramatyki kognitywnej jako podejścia odpowiedniego do zrekompensowania niedostatków zidentyfikowanych w opartym na uzusie modelu języka angielskiego jako lingua franca.

Rozdział pierwszy koncentruje się na zdefiniowaniu pojęcia lingua franca i przedstawieniu głównych podejść teoretycznych stosowanych w jego opisywaniu i klasyfikacji. Na początku rozdziału zawarto definicję lingua franca z perspektywy socjolingwistycznej, z podkreśleniem wyjątkowej i globalnej roli języka angielskiego we współczesnym świecie. Następnie omówiono dwa podejścia przyjęte w teoretyzowaniu języka angielskiego jako lingua franca: oparte na kompetencji i oparte na uzusie, prezentując zarazem komplementarne poglądy na temat związku między wiedzą językową a używaniem języka. Doktorantka celnie zauważa, że podejście oparte na uzusie wydaje się najbardziej odpowiednie, ponieważ uwypukla interakcję płynności i stabilności języka angielskiego jako lingua franca, istotną szczególnie w dziedzinie akademickiej.

W rozdziale 2 szerzej omówiono to podejście w odniesieniu do akademickiego języka angielskiego jako lingua franca. Rozdział otwiera zdefiniowanie domeny akademickiej oraz podkreślenie roli, jaką w niej odgrywa język angielski jako lingua franca (sekcja 2.1.). W mojej ocenie można było nieco szerzej omówić te kwestie, przynajmniej pokrótce wspominając o zmianach demograficznych w Europie i na świecie, powiązanych z koniecznością pozyskiwania przez uczelnie studentów z innych krajów i kontynentów, o umiędzynarodowieniu uczelni jako jednym ze wskaźników w rankingach, o programach mobilności studentów i wykładowców i rosnącej liczbie kursów prowadzonych w języku angielskim (ang. *English-medium instruction*). Zmiany te wpływają również na kształt i sposób prowadzenia badań naukowych w różnych dziedzinach oraz na sposoby upowszechniania wyników badań i rolę angielskiego jako lingua franca, o czym Autorka wspomina w sekcji 2.1. Włączenie tych kwestii do wywodu stworzyłoby szersze tło dla dalszych rozważań, rozumiem jednak, że Doktorantce zależało na ograniczeniu omawianych zagadnień do tych, które są bezpośrednio związane z tematem. Podobnego rodzaju uwaga dotyczy również braku zdefiniowania sprawności pisania akademickiego oraz stylu akademickiego, wskazania, czym pisanie akademickie różni się od innych gatunków pisania i jakie są charakterystyczne cechy stylu akademickiego w języku angielskim.

W dalszej części rozdziału 2 perspektywa oparta na uzusie, przedstawiona w rozdziale 1, jest bardziej szczegółowo omówiona na podstawie modeli stosowanych do opisu akademickiego języka angielskiego jako lingua franca: gramatyki jednostek liniowych i gramatyki konstrukcji. Następnie przedstawiono konkretne rozwiązania metodologiczne przyjęte w celu badania akademickich zastosowań języka angielskiego jako lingua franca, omawiając zasady konstruowania mówionych i pisanych korpusów akademickich oraz metody analizy danych językowych zgodnie z modelami gramatyki jednostek liniowych i gramatyki konstrukcji. Autorka słusznie wskazuje na obiecujący i dotąd niewystarczająco wykorzystany w badaniach potencjał komplementarnego charakteru tych podejść, argumentując, że ich integracja umożliwi włączenie wymiaru ucieleśnionego, w tym zasad Gestalt, do teoretyzowania i badania akademickiego języka angielskiego jako lingua franca. W odniesieniu do rozdziału 2 chciałabym zwrócić uwagę, że choć w jego treści znajduje się odniesienie do zacierania się różnic pomiędzy dyskursem pisemnym i mówionym, brakuje wyjaśnienia przyczyn tego zjawiska oraz wymienienia cech dyskursu, które podlegają tym procesom, a także ilustrujących je przykładów.

Jak już wspomniano, rozdziały 3 i 4 stanowią drugą część przeglądu literatury, w którym Doktorantka przedstawia perspektywę gramatyki kognitywnej jako opcję umożliwiającą zredukowanie dostrzeżonych i opisanych wcześniej deficytów w opartym na uzusie podejściu do języka angielskiego jako lingua franca. Rozdział 3 syntetyzuje założenia kognitywnej gramatyki konstrukcji. Przedstawiono w nim procesy poznawcze oparte na zasadach Gestalt, charakterystyczne dla kognitywnej gramatyki konstrukcji, oraz wyjaśniono kluczowe znaczenie tych procesów w kształtowaniu systemu pojęciowego i reprezentacji konstrukcji. Następnie w rozdziale tym rozwinięto pojęcie konstrukcji i wprowadzono trzy rodzaje sekwencji, za pomocą których można opisywać konstrukcje, tj. stałość-nowość, specyficzność-schematyczność i prostota-złożoność, jednocześnie podkreślając, że konstrukcyjność można zaobserwować na wielu poziomach.

Rozdział 4 stanowi naturalną kontynuację rozważań z poprzedniego rozdziału, koncentrując podejścia kognitywnej gramatyki konstrukcji na jednym z takich poziomów, szczególnie istotnym dla tematyki rozprawy, czyli na dyskursie. Rozdział otwiera zdefiniowanie dyskursu i przedstawienie jego gatunków jako konstrukcji, przy czym podkreślono ich potencjalnie multimodalny charakter. W celu zachowania paralelności z podziałem przykładów badań nad językiem angielskim jako lingua franca wprowadzonym w rozdziale 2, rozdział przedstawia przegląd wybranych badań dotyczących zarówno danych mówionych, jak i pisanych. Odkrywa jednocześnie niejednorodność przyjętych rozwiązań, a tym samym wiele sposobów, na jakie można interpretować nieakademickie i akademickie konstrukcje gatunków dyskursu. Ostatnia podsekcja w części stanowiącej przegląd literatury bezpośrednio powiązana jest z

zakresem badań własnych, a w przeglądzie uwzględniono badanie Strugielskiej i Gutfeld (2024), które zapewne stanowiło ważną inspirację do podjęcia badań przez Autorkę. Podsekcja ta stanowi więc naturalny, celowo skonstruowany, pomost pomiędzy przeglądem literatury i empiryczną częścią pracy. Z drugiej strony jednak jej treść koncentruje się tylko na gatunku abstraktu w publikacjach naukowych, co nie jest odzwierciedlone w tytule podsekcji (tytuł zapowiada bowiem szerszy dobór gatunków w pisaniu akademickim). Rozdział 4 kończy się wnioskiem, że niepewny status ontologiczny konstrukcji gatunkowych dyskursu, który jest szczególnie zauważalny w domenie akademickiej i w trybie pisemnym, wymaga dalszych badań opartych na kognitywnej gramatyce konstrukcji, aby można było opracować jasną i powtarzalną metodę identyfikacji i opisu konstrukcji gatunkowych dyskursu.

Podsumowując część rozprawy zawierającą przegląd literatury, chciałabym podkreślić, że Doktorantka zademonstrowała w niej bardzo dobrą orientację w omawianych zagadnieniach, czego wyrazem są częste odniesienia do przykładów i wyjaśnień zaczerpniętych z różnych źródeł w celu ilustracji omawianych treści i pogłębienia wywodu. Podobną funkcję pogłębienia wywodu i zapewnienia rzetelności w prezentowaniu treści spełnia podawanie odniesień do innych części rozprawy, co jest strategią ujawniającą doskonałą nawigację po własnym tekście i kontrolę nad zawartymi w nim obszernymi, wielowątkowymi treściami. Podsekcje zawierające rozważania teoretyczne przeplatają się z podsekcjami poświęconymi prezentacji badań opublikowanych w cytowanych źródłach. Jest to zabieg jak najbardziej wskazany w rozprawie akademickiej, pokazuje bowiem umiejętność łączenia treści o charakterze teoretycznym z tymi o charakterze empirycznym. Warto dodać, że przegląd literatury został opracowany z wykorzystaniem odpowiednio dobranej, różnorodnej i aktualnej literatury przedmiotu. Dobór treści w tej części rozprawy jest ściśle powiązany z przedmiotem i zakresem badania własnego; rozdziały 1-4 stanowią więc bogate i w pełni adekwatne wprowadzenie do części empirycznej zawartej w rozdziałach 5 i 6.

W odniesieniu do rozdziałów 5 i 6, trzeba zauważyć, że ich tytuły nie wskazują na ich empiryczny charakter. Moje wątpliwości dotyczą również samego zamysłu zakwalifikowania rozdziału 5 jako rozdziału badawczego. Jego tytuł, „The DISCOVER corpus: towards the elaborated abstract construction” nie sugeruje w żadnym stopniu, że jest on już częścią raportu z badań własnych. Wydaje się, że stanowi on raczej pomost pomiędzy przeglądem literatury a raportem z własnych badań empirycznych. Bardzo szczegółowo opisano w nim zamysł i proces powstawania korpusu DISCOVER, który został opracowany w ramach projektu naukowego pod kierunkiem dr hab. Ariadny Strugielskiej na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika. Stanowi on niezwykle ciekawy i wartościowy materiał do wykorzystywania w badaniach korpusowych i godne pochwały

jest wykorzystanie go w badaniach Doktorantki. Nie jest natomiast jasne, w jaki sposób i w jakim stopniu proces tworzenia korpusu należał do procedur badawczych w badaniach przeprowadzonych dla celów opracowania rozprawy doktorskiej. Procedury opisane w rozdz. 5 dotyczą pracy całego zespołu w projekcie DISCOVER, do którego należy również Doktorantka. Wyraźne zaznaczenie, że korpus powstał w ramach pracy zespołowej na uczelni i wyjaśnienie jego roli w badaniach własnych powinno się znaleźć we wstępie do całej rozprawy oraz we wstępie do rozdziału 5.

W rozdziale 5 bardzo skrupulatnie opisano cele i proces kompilacji korpusu DISCOVER w odniesieniu do czterech aspektów: jednostek korpusu, kryteriów zewnętrznych, kryteriów wewnętrznych, równowagi korpusu i metod opisu danych. Korpus zawiera dużą liczbę przykładów abstraktów publikacji naukowych powstałych w trzech społecznościach dyscyplinowych akademickiego języka angielskiego jako lingua franca: nauk prawych, językoznawstwa i literaturoznawstwa. Rozdział kończy się podkreśleniem znaczenia kompleksowego scharakteryzowania opracowanych abstraktów zdefiniowanych w korpusie jako konstrukcje. Opis korpusu jest rzetelny i dobrze skonstruowany, a liczne ilustracje podnoszą klarowność przekazu. Szkoda jednak, że w pracy nie zawarto, na przykład w formie załącznika, listy czasopism naukowych, z których pobrane zostały abstrakty w celu stworzenia korpusu.

Rozdział 6 ma bez wątpienia charakter empiryczny. Zawiera on opis metodologii badawczej oraz prezentację wyników analiz ilościowych i jakościowych przeprowadzonych przez Autorkę w celu zidentyfikowania i zbadania wyłaniającej się rozwiniętej konstrukcji abstraktu w języku angielskim jako lingua franca w trzech akademickich społecznościach dyscyplinowych. Analizy zostały przeprowadzone na materiale z korpusu DISCOVER; jego szczegółowy opis w rozdziale 5 jest zatem niezbędny, aby zrozumieć zastosowane procedury badawcze. Chciałabym jednak zwrócić uwagę na strukturę wewnętrzną rozdziału 6. W mojej ocenie mało precyzyjne, a nawet mylące są tytuły nagłówek sekcji i podsekcji. Sekcja 6.2. nosi tytuł „The study”, co sugeruje, że tylko ta sekcja dotyczy badania, choć przecież cały rozdział, włącznie z sekcją 6.1., poświęcony jest opisowi badania (struktury badania, procedur i wyników). Podobnie mało klarowna jest zapowiedź we wstępie do rozdziału, według której sekcja 6.1. zawiera wyjaśnienie struktury badania (a trzeba zauważyć, że cele badania nie powinny być umieszczone w tej sekcji, nie są bowiem częścią struktury badania), 6.2. dyskusję badania właściwego (ang. *the study itself*), a 6.3. podsumowanie wyników (ang. *findings*). Terminy takie jak „dyskusja badania” i „wyniki” (*findings*) są zastosowane w sposób nietypowy; nietypowy dla prac badawczych jest również układ rozdziału 6. W strukturze rozdziału brakuje oddzielnej sekcji poświęconej dyskusji wyników (sekcja 6.2., wbrew zapowiedzi we wstępie do rozdziału, jej nie zawiera), która jest ważnym i typowym elementem

raportów z badań empirycznych. W pewnym stopniu funkcję dyskusji pełni sekcja 6.3. zatytułowana „Wyniki” (ang. *Findings*).

Merytoryczną zawartość rozdziału 6 oceniam jednak bardzo wysoko. Zastosowana metodologia badawcza jest dobrana prawidłowo, opis procedur (w sekcji 6.1.) jest rzetelny i szczegółowy, podobnie jak przedstawienie wyników badania (w sekcji 6.2.). Wyniki zostały zaprezentowane z wykorzystaniem odpowiednio dobranych środków wizualnych w formie klarownych tabel, grafów oraz skanów abstraktów naukowych ilustrujących omawiane zjawiska. Wnioski końcowe są spójne i logiczne. Zawarto w nich również implikacje praktyczne dla dalszych badań w innych obszarach i perspektywach badawczych. Rozdział zamyka sekcja poświęcona ograniczeniom badania, w której Autorka wymienia szereg czynników, które mogły wpłynąć na jego wyniki. Sposób prezentacji pozyskanych danych, formułowania wniosków oraz ograniczeń świadczy o dojrzałości badawczej Doktorantki.

Uwagi dotyczące języka i redakcyjnej strony rozprawy

Rozprawa jest napisana w akademickim języku angielskim na wysokim poziomie poprawności gramatycznej, leksykalnej i stylistycznej. Pod względem redakcyjnym została opracowana wzorowo, z dużą dbałością o każdy szczegół. Zdarzają się bardzo nieliczne usterki językowo-redakcyjne, których nie sposób uniknąć w tak obszernej pracy. Należą do nich: w kilku przypadkach brak podania numerów stron przy bezpośrednich cytatach, pomyłona data publikacji (notabene Autorki rozprawy: Watkowska (2020) zamiast (2021)), kilka drobnych niedociągnięć redakcyjnych (literówki, spacje, typ czcionki).

Wnioski

Rozprawa doktorska autorstwa pani mgr Doroty Watkowskiej stanowi istotny wkład w badania nad akademickim językiem angielskim jako lingua franca w perspektywie kognitywnej gramatyki konstrukcji. Zaprezentowano w niej wyniki ciekawego, nowatorskiego badania empirycznego, które z pewnością będzie inspiracją dla innych badaczy. Rozprawa stanowi świadectwo szerokiej i pogłębionej wiedzy Doktorantki, umiejętności krytycznego i kreatywnego myślenia oraz formułowania wniosków, a także autentycznego zaangażowania i entuzjazmu badawczego. Potwierdza również Jej potencjał do prowadzenia dalszej udanej pracy badawczej.

Rozprawa pani mgr Doroty Watkowskiej bez wątpienia spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę. Wnioskuje o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo. Jednocześnie wnioskuje o wyróżnienie rozprawy ze względu na jej wysoki poziom merytoryczny i nowatorski charakter przeprowadzonych badań empirycznych.

Poznań, 1.08.2024

Aleksandra Wach